

Seyid Əli gözlərini yumdu.
Bu xoş və ləzzətli bir an idi. O, bir qədər susduqdan sonra udla kanonun səsinə uyğun bir ahənglə dedi:

Bahar olduvü, açıldı üzündən pərdə gülzarın, İrşidi qönçənin dövrü, zamanı qalmadı xarın.

Fərəhdən qönçənin gülügün yaңğı güldü, açıldı Ki mənzuri yenə güldür çəməndə bülbulü-zarın.

Çiçəklər müxtəlif əlvan, nə mənimdir, ani bilkim, Boyaqqısı bir imiş, çün bu aşcarın, bu əzharın.

Əbirindən çəmən göz kim nə tib afaqa göndərmiş, Kim olmuş buyı-ətrindən məşəmi təzə əttarın.

Bu gün bazar edən gülşən, çəməndən, lələvü-güldən Qənimət gör ki beş günlükdür tamaşası bu bazarın.

Əgərçi sünbülü nərgis bəyani-küntükenz eylər, Qaçan bəlhüməzəl bilsin işaratın bu əsrarın.

Nəsiminin sözü gərçi dəmi - İsadır, ey münkir, Sənə kar eyləməz niçin ki, yoxdur həqqə iqrarın.

Seyid Əli qəzəli oxuyub bitirdi, onun irəliyə uzanmış boynu birdən-birə süst-ləşdi, başı ağır-ağır köksünə sarı endi. İbrahim şah qəfildən dedi: - Bəh-bəh-bəh!

Bu gün bazar edən gülşən, çəməndən, lələvü-güldən Qənimət gör ki, beş günlükdür tamaşası bu bazarın.

Və astadan, ağır-ağır bir neçə dəfə əl çalıb, əlavə etdi:

- Bu yazıq Qaim Şirvani, Əhməd Kəsirəddin, Bəhluli, bəs, səni öldürmə-sin, neyləsin? Axı, sən onları məhv edirsən.

İbrahim şahın bu sözüne məclis əh-li əl çaldı. Bu dəm saray əyanlarından biri - karvanbaşı Yərəhməd dedi:

- Ya əlahəzrət, bəzi beytlərin mənə-sı bizə aydın olmadı. Müsəidə etsəydi-niz, şair onlara şərh verərdi. Seyid Əli soruşdu: - Deyə bilərsinizmi hansı beytlər? - Məsələn, son beyt. Seyid Əli İbrahim şaha baxdı: - Əlahəzrət müsəidə edərsə... - Buyur, buyur... Seyid Əli həmin beyti bir daha əz-bərdən dedi:

Nəsiminin sözü gərçi dəmi - İsadır, ey münkir, Sənə kar eyləməz niçin ki, yoxdur həqqə iqrarın.

Bu misraları eşidəndə bütün məclis əhli güldü. Seyid Əli dedi: - Burda qəliz heç nə yoxdur. Yəni, Nəsiminin sözü, ey münkir, ey inkar-baz, İnsanın nəfəsidir. Ancaq sənə təsir etməz. Çünki həqqə iqrarın yoxdur. Yə-ni, həqqi təsdiq etməyə qüdrətin çatmır. Məclis əhli yenə güldü. İbrahim şah üzünü karvanbaşı Yərəhmədə tutub dedi: - Sənin başının ölçüsü çox balaca-dır, amma yaxşı işləyir. Məclis əhli yenə güldü. İbrahim şah da özünü uğunmaqdan güclə saxlayıb dedi:

- Şair, bir qəzəl də oxu! Seyid Əli əlini gözüünün üstə qoyub, musiqiçiləri gözlədi. Onlar “Şüştər”i elə ustalıqla çaldılar ki, şairlər şairi qey-ri-ixtiyari özünü unudub, muğamın iri-şilməz, əlçatmaz, ünyetməz aləminə qərq oldu. Udçalan oğlanın ona işarə et-diyini görüb, dodaqlarını astadan tər-pətdi:

Qanı bir əhdü peymanı bütün yar, Qanı bir qövlu gercək, doğru dildar?

Qanı dövranda bir qəlbi dəğəlsiz, Qanı aləmdə bir arıca dinar?

Qanı sol incuyi ari sədə kim, Bulunsun onda bir lölüi şəhvar?

Qanı gerçəkləyin bir həqqə aşiq, Qanı görmüş həqqi bir əhli-didar?

Qanı qəflət şərabından bir ayıq, Qanı əsrüklərin cəmində huşyar?

Qanı əhdində bir sabitqədəm kim Qoyam adın onun doğru vəfadar?

Qanı dünyada, yarəb, şol əmin kim, Kim onda gizlənə min dürlü əsrar?

Qanı sadiqlərin razinə məhrəm, Qanı aşıqlərin rəncinə tımar?

Yar ilə çünki yar oldun, Nəsimi, Nə qəm, gər xəlqi-ələm olsa əğyar?

Məclisə sükut çökdü. İbrahim şahın qaşları ilan quyruğu kimi qıvrılmışdı. O, handan-hana özünə gəlib dedi:

- Şair, sənin ruhun məhz bu qəzəldə aşikar olur, üsyankarlığın tuğyan edir. Özündə bu qəzəli lap “şüştər”ə uyğun seçdi. Zəmanəni, dövrəni vəfəsizliqda, hiyləgərlikdə qəmçilədin. Əmma buna haqqın var. Çünki üsyankar olmayan şair kimə və nəyə lazımdır?

Qanı dövranda bir qəlbi dəğəlsiz...

“Dəğəlsiz” sözü ilə fikrini ört-bas-dır edirsən. Əmma buna həcət yoxdur. Ona görə rica edirəm, bu misranı belə yazasan:

(Əvvəli qəzetin 31 yanvar və 2, 5 fevral tarixli nömrələrində)

- Qanı dövranda bir qəlbi hiyləsiz? Seyid Əli təəccüblə İbrahim şahın üzünə baxdı. İbrahim şah dedi: - Belə olarmı, şeirin ahəngi pozul-mur ki? Şairlər şairi gülümsündü: - Xeyr, pozulmur. Məclis əhli əl çalıb, İbrahim şahı al-qışladı. O isə öz növbəsində dedi: - Yəqin ki, bu alqış böyük şairə aiddir. Sonra İbrahim şah üzünü qapının ağzında dizi üstə oturmuş, başı araqqın-lı eşikağasına tərəf tutdu: - Ya Mahmud Qarakurt, şairə və qardaşına xələt! Mahmud Qarakurt dərhal yerindən sıçradı və qapının arxasında gözdən itdi. Məclis isə öz ahəngində davam edirdi...

Bu zaman Şamaxının tamamilə uc-qar bir dağ kəndində ağaclarla əhatələ-nmiş hündür, tənəbili evlərdən birində də bir məclis vardı və bu məclis dövlətli dul arvad Rəbiyyə xatuna məxsus idi.

On iki müxtəlif yaşlı, müxtəlif qiya-fəli adam bir süfrə arxasında əyləşib, şərab və şərbət içirdilər. Onların beş-altısı şair, qalanları da molla, falçı, dəl-ək və lotu idi.

Gözləri həmişə qıpqırmızı olan gir-dəsifət Bəhlulinin təklifi ilə Rəbiyyə

xatun Qurani-Kərimi gətirib ortalığa qoydu və əlini kitabə basıb dedi: - Bu Qurani-Kərimə and içirəm ki, bu sirri heç yerdə, heç kimə açmayacaq və İmadəddin Nəsimi adında kafərin ya sürgün, ya da qətl olunduğunu görmə-yincə, onu təqib etmək fikrindən dön-məyəcəyəm. Rəbiyyə xatundan sonra şair Bəhlu-li, şair Qulaməli, şair Qaim Şirvani, şair Əhməd Kəsirəddin, şair Tacəddin Şir-vani, şair Mail Fədəi, molla Ruxnəddin Xəlili, molla Seyid Məhəmməd, dəllək Nəsrəddin Zəbani, falçı Yusif Səbəyi, lotu İsfəndiyar Qutluq növbə ilə bir-bir əllərini Qurani-Kərimə basıb, onun de-diklərini təkrar etdilər. Növbə lotu Ka-mal Mərufa çatanda, o birdən ağlamağa başladı.

- Nə oldu sənə? - deyə hamıdan yaş-lı Qaim Şirvani soruşdu. - Qaim əmi, mən qorxuram, Qurani-Kərimə əl basıb, and içə bilmərəm! Onun necə cani-dildən ağlamağını görən məclis əhli təəccüblə bir-birləri-nin üzünə baxdılar. Topasaqqal molla Seyid Məhəmməd ona müraciətlə: - Yaxşı, yaxşı, ağlama, qoy fikirlə-şək, görək neyləyərək? Ancaq lotu Kamal Mərufun daha bərkdən ağlamağını görən molla Seyid Məhəmməd məclisin təşəbbüskarı, təş-kilatçısı və rəhbəri Qaim Şirvaniyə bax-dı. Təcrübəli, üzü üzlər görmüş, üstelik, uzun illər boyu toylarda zurna üfləmiş Qaim Şirvani mehriban bir səslə dedi: - Oğlum, Kamal, özünü ələ al, sakit-ləş. Burada qorxulu heç nə yoxdur. Qu-rani-Kərim müqəddəs kitabdır, haqq və nizam rəmzidir. Lotu da kafirdən çəki-nər? Qorxma, gəl əlini bas və mənim dediklərimi də, vəssalam.

Kamal Məruf təzədən şivən qopar-dı. Rəbiyyə xatun dözə bilməyib dedi: - Yaxşı, bu tifiли ağlatmayın, başqa bir şey fikirləşib tapın. - Yaxşı, oğlum, - Qaim Şirvani əli-ni onun çiyinəə qoydu, - Qurani-Kəri-mə əl basma, elə-belə and iç və bizim dediklərimiz sözləri təkrar et.

- Baş üstə! Kamal Məruf diz üstə çöküb, əlinin arxası ilə gözlərinin yaşını silib, tez-tez dedi: - Atamın goruna and içirəm ki, bu sirri heç yerdə, heç kimə açmayacaq və İmadəddin Nəsimi adında kafirin ya sürgün, ya da qətl olunduğunu görmə-yincə, onu təqib etmək fikrindən dön-məyəcəyəm. Kamal Mərufun sözləri belə tez-tez söyləyib, and içməsinə məclis əhli gül-dü. Hiyləgərlikdə tayı-bərəbəri olmayan Qaim Şirvani uzun barmaqları ilə ona hədə gələrək, gözlərini ağardıb dedi: - Sən indiyə qədər atanın goruna and içib verdiyin sözlərin heç birinə əməl etməmişən. Amma bu xına o xına-dan deyil. Bax, əgər bir yerdə ağzını açıb, bizim bu məclisimiz barədə bir söz desən, səni bu əllərimlə it kimi gə-bərdərəm.

- Bu nə sözdü, Qaim əmi, məni tanı-mırsan? - Tanıyıram, tanıyıram, elə tanıdı-ğım üçün deyirəm... Sonra Qaim Şirvani sakitləşib əy-ləşdi. Qarşısındakı qədəhə şərab süzüb başına çəkdi və islanmış bığlarını əli ilə silib dedi: - Nə qədər ki, bu köksüz və budaq-sız məlun Şamaxıdadır, özü də sağdır, bizə ağ gün və şah məclisi qismət olma-yacaq. İmadəddin Nəsimi ya ölməli, ya sürgün olunmalıdır!

Otaqdakı on iki kişi onun dedikləri-ni vahiməli bir səslə təkrar etdi:

- İmadəddin Nəsimi ya ölməli, ya sürgün olmalıdır! Əgər bu kişilərin qorxunc bağırtila-rını çöl-biyabanda kimşə eşitsəydi, va-himələndərdi və dabanına tüpürüb var gücü ilə hara gəldi qaçardı. Qaim Şirvani dedi: - Mənim babamın da, atamın da çərəyi sözdən çıxıb. İndi bu köksüz və budaqsız məlun kafir bərəkətimizi qaçı-rıb, qafiyələrilə öz batil fikirləri-ni ört-basdır edərək, nəinki Şirvan əh-li-ni və hökmdarını, hətta bütün məş-riq əyan və əmirlərini barmağına do-layıb. Ona görə də deyirəm: İmadəd-din Nəsimi ya ölməli, ya sürgün olun-malıdır!

Otaqdakı on iki kişi yenə onun de-diklərini vahiməli bir səslə təkrar etdi: - İmadəddin Nəsimi ya ölməli, ya sürgün olmalıdır! Sonra Qaim Şirvani sallaqbığ falçı, şirvanlılar arasında daha çox “Cindar” təxəllüsü ilə tanınan Yusif Səbaiyə üzünü tutub dedi: - İlk tədbirimiz nə vaxt olacaq? Yusif Səbai qədəhinə şərab süzüb, gözüyumulu halda axıracan başına çək-di və qədəhin altından öpüb, süfrəyə qoydu. - İlk tədbirimiz yaxın gecələrin bi-rində olacaq. İmadəddin Nəsiminin hə-yət qapısına bir ox sancacağıq.

Hüseynbala MİRƏLƏMOV

SON SƏFƏR

Povest

Qaim Şirvani üzünü süfrədə oturan-lara tutdu:

- Xub, indi bu oxu hansımız sanca-cağıq?

Heç kimin gözləmədiyi bir halda Kamal Məruf ayağa qalxıb, əlini sinəsi-nə vuraraq çığırdı:

- Onu mən sancacağam! Qaim Şirvani dedi: - Bərəkallah!

Və bu sözdən sonra bayaq ağlayıb, Qurani-Kərimə əl basmaqdan imtina edən lotu Kamal Mərufa qarşı məclis əhlinin qəlbində cücərən şübhə toxum-ları məhv oldu.

Qaim Şirvani yenə üzünü süfrə ətra-fındakılara tutdu:

- Yaxşı, bəs sonra? Birdən İmadəd-din Nəsimi buna əhəmiyyət verməsə, neyləyəcəyik?

Bu zaman Əhməd Kəsirəddin dedi: - Hələlik mürsidimiz bizə bunu tap-sırıb. İşi kim görsə, xələti hazırdır, gə-lən yığıncığımızda alacaq. - Bəli, - deyə Qaim Şirvani onun sö-zünü təsdiq etdi. Mürsid özü bu sözləri şəxsən sizə çatdırmağı mənə tapşırıb. - Qaim əmi, - Kamal Məruf qalxıb yığıncaq sədrinin əlini tutmaq istədi, - bəs mürsidin üzünü nə vaxt görəcəyik? Bəs mürtəd, - o səsinə alçaldıb, - İbra-him şaha nə vaxt qəsd edəcəyik? - Suss... - Qaim Şirvani gözü-nü ağartdı, - otur, vaxtından əvvəl banlayan xoruzun başını bədənindən üzərlər. Əv-vəla, heç vaxt heç bir mürsidin üzünü görüb, kimliyini bilməyəcəyik, ta ki... - Ta ki, nə? - Kamal Məruf boynunu irəli uzatdı. - Ta ki, rəncbər text-tacdan uzaq edilincəyə qədər...

Bazar divarına bitişik tək iri, təkotaqlı evin cəmi-cümlətəni bir qapı-sı vardı və bu qapı öz rəngində olan, güclə sezilən düymə ilə açılırdı, arxa-dan birbaşə küçəyə. Otaqda üz-üzə iki nəfər oturmuşdu; biri qəzəbli vaxtı üzü-nə baxmağa adamdən hünər istəyən və gözləri müsahibinin düz gözlərinin içi-nə sancılan, daşıfət müsəllim Müqtə-dir Oğuz, biri də lotu Kamal Məruf.

- Hə, Kamal Məruf, danış görüm neyləmişən? Onların qəsdı nədi? Dünən Rəbiyyə xatunun evində uşaq kimi ağlayıb, özünü bir az da ağıl-dan kəm kimi göstərən Kamal Məruf tamamilə başqa bir qiyafədə, tamamilə başqa bir səslə dedi:

- Hər şey bizim istədiyimiz kimi ol-du. Bu axşam Seyid Əli İmadəddin Nə-siminin qapısına bir ox sancacağam. - Niyə? - Həm xəbərdarlıq etmək, həm də qorxutmaq üçün. - Məqsədləri elə budur? - Ya Şamaxıdan didərgin salmaq, ya da fürsət düşərsə, qətlə yetirmək. Bütün Şirvan şairlərinin arzusu budur. Mürsi-din məramı isə tamam başqadır.

Kamal Məruf susub, müsəllim Müqtədir Oğuzun heç bir şey ifadə et-məyən dəş kimi sifətinə baxdı.

Müsəllim Müqtədir Oğuz soruşdu: - Başqa, yəni nə? - Mürsidin məramı rəncbəri taxtdan salmaqdır. - Aha, - müsəllim çənəsini tutub, gözlərini qıydı, - mürsidin kimliyi bərə-də məlumatı olan varmı? - Bir nəfərin - şair Qaim Şirvaninin. Danışığından belə cəxdı. - Biz tələsmədik, ehtiyatla onları bir-bir donləməliyik. De görüm, uşaq vaxtı ananın hövsərdə düyü artılmağı-nı görmüsənmi?

Kamal Mərufun gözləri parıldadı: - Bəli, çox görmüşəm. - O neyləyərdi? - Düyünü hövsərin bir qırağına tö-küb, sonra daş-kəsəyini - sulufunu his-sə-hissə arıtlaqıdır. - Yəni düyünü görəksiz şeylərdən təmizləyərdi. Biz də elə etməliyik. Sən bu gecə get şairin qapısına oxunu sanc. Qorxma, onu xəbərdar edəcəyik. Bizim adamlar sizin məclis üzvlərini güdürlər. Kimlərlə görüşürlər... nə danışırlar. Elə ki, böyük balğın kimliyini müəyyən et-dik, bir gecədə hamısını dama basaca-ğıq, içində də sən olmaqla.

Kamal Məfurun gözləri böyüdü. Bunu görən müsəllim Müqtədir Oğuz dedi:

- Qorxma, şərait yaradacaqlar ki, sən qaçıb aradan çıxasan. İndi get, oxu-nu sanc.

Axşam Seyid Əlinin qapısı döyüldü. Şahxəndan soruşdu: - Kimdir? Bir uşaq səsi gəldi. - Aç qapını. - Kimsən axı? - Miriş. - Miriş kimdir? - deyib, Şahxəndan qapını açdı.

Başında araqqın, belində qırmızı mahuddan kəmər, on üç-on dörd yaşla-rında gülməli bir oğlan idi bu. Şahxən-dan təəccüblə: - Nə istəyirsən? - dedi. Oğlan pıçiltıyla: - Məni müsəllim göndərib, - dedi. - Müsəllim? - Bəli, müsəllim Müqtədir Oğuz. Söhbəti eşidən Seyid Əli onlara ya-xınlaşdı: - Hə, qocaq, nə olub?

Oğlan o yan-bu yana baxıb, astadan dedi:

- Bu gecə sizin qapınızı oxə tutacaql-ar. Məni göndərdilər deyim ki, narahat olmayasınız.

Oğlan sözünü qurtarar-qurtarmaz bir göz qırpımında yox oldu.

Seyid Əli Şahxəndana dedi: - Hə, balası, vəziyyət qəlizdir. De-məli, müsəllim də, nəzmiyyə rəisi də hər şeyi bilirlər, amma nəyə görəsə əsaslı tədbir görməyə tələsmirlər. Biz görək çox ehtiyatlı olaq. Ancaq bütün günü evdə də otura bilmərik. Kücə-ba-zara çıxmalıyıq. Üstəlik, mən dünən müsəllimə demişəm ki, məscidə - cümə namazına gedəcəyəm.

Şahxəndan çaşan kimi oldu: - Bəs, qorxmursan? - Yox, çünki məni güdənləri gü-dürlər...

Sübh tezdən Seyid Əligilin qapısına xeyli adam toplaşmışdı. Onlar qapiya sancılmış oxə təəccüb və heyrətlə ba-xırdılar.

Kimsə dedi: - Seyid Əli, bilirsiniz bunun mənə-sı nədir?

Seyid Əli əsnəyərək: - Qonşu uşaqlarının işidir. Yəqin Şahxəndanla zaraqlatşırlar. Adamlar ev yiyəsinin laqeydliyini görüb dağlışdılar. Şahxəndan dedi: - Dadaş, bu həngəmədən sonra sən məscidə gedəcəksən? - Əlbəttə. - Onda mən də gedəcəyəm. - Gedək.

İçəri keçib, həyət qapısını ördüdlər. Qaçalan damın yanında başını əllərinin üstünə qoyub uzanmışdı. Seyid Əli dedi: - Eh, Qaçalan, Qaçalan... Gecələr adamı yatmağa qoymursan. Yaman çox hürürsən ha...

Comərd iki dəfə hürməklə sanki onun dediklərini təsdiqlədi. Şahxəndan güldü: - Deyir, düz deyirsən. İş vaxtım ge-cələrdir. İşimin də adı hürməkdir.

Seyid Əli təəccüblə Şahxəndanın üzünə baxdı: - O bu qədər sözü elə iki dəfə hür-məklə dedi?

- Bəs necə?! İt bir dəfə hürəndə bir necə cümlə deyir. - Bunu özündən uydurursan, yoxsa kimdənsə eşitmişən. - Əlbəttə, özümdən uydururam. Şairlər şairi başını buladı: - Vallah, sənin ağılına daha heç bir sözüm yoxdur.

Günortadan sonra böyük qardaşla kiçik qardaş evdən çıxıb, Sarıtorpaq məhəlləsindəki məscidə yollandılar. Cümə günü olduğundan, adam çox idi. Seyid Əli köhnə dostu Qara Qaplan Səkmən oğlunu görüb, ona tərəf getdi. Qucaqlaşdılar. Elə bu vaxt imam Zahir ibn Saleh adamların arası ilə yuxarı ba-şa keçib, kiçik xalça üstə möhür-cana-mazı səliqəyə salaraq dönüb camaata baxdı, - yəni ki, hazır olun, başlayaq.

Seyid Əlinin sağında Qara Qaplan Səkmən oğlu, solunda isə Şahxəndan dayanmışdı. Onlar - La - ilahə - İlləllah, - söyləyib, imamın sözlərini pıçiltıyla təkrar edərək, namazə başladılar. Ara-dan hec on dəqiqə keçməmişdi ki, qəfil-dən iki cavan yerindən qalxdı, bir an sonra eynilə başqa yerdən iki cavan da-ha ayağa qalxıb, onların qabağını almaq istədilər. Xəncərlər havada parıldadı və səs-küy, qışqıraq aləmi başına götürdü.

(Ardı var)